

igaz úthoz Károly állt legközelebb.

EMMY. Apánkat többre tartottad, mint Walter bácsit ?

BOLZMANN. Nem akarok hazudni, fiam. Kettőjük közül Walter volt a tehetségesebb. Ha mai szemeddel láttad volna akkor, amikor még fiatal volt! Az évek és a hatalom nem váltak előnyére. Micsoda szónoki készsége volt! Milyen éles szeme a politika napi kérdéseiben. Csak Kesselringnél láttam ezt hasonló mértékben. Walter tele volt tetterővel, elszántsággal és nem válogatott az eszközökben. Biztos keze volt és az átlagembert megnyerő fellépése. Károly merev volt, bárkivel is beszélt, ugyanazt a hangot használta, mintha mindig csak maga - magát vizsgáztatná. Gyakran érthetetlen volt, amit mondott és úgy látszott, hogy ezt még külön éreynyek is tartja. Legtöbbször félreértették, de ezt ő sohasem vette észre. Politikai ellenlábasa, Walter két lábbal állt a köznapi valóságban. Ő, Károly, az évszázad nagy igazságát érezte a lába alatt. Walter biztos léptekkel járt az ingoványon, Károlynak gránitsziklákon is ingott a lépte. Walter lopott, idegen arcvonásokból eredeti arcot tákolt össze magának. Károly annyira vigyázott, hogy senkitől semmit el ne lessen, hogy ezáltal nem jutott saját vonásaihoz... Ilyen volt a két fivér, amikor vitájuk eldőlt. Meg kellett mondanom, mert kérdeztetek. De tudom, hogy Károly az elmúlt évek alatt éppennyit fejlődött volna,

amennyit Walter hanyatlott — ha Károly ezeket az éveket megérte volna...

EMMY. Értem...

BOLZMANN. Gyakran felvettem már magamban a kérdést: vajjon mi értelem rejlik abban, hogy erősebb fiannak a romlás útját kellett választania, míg az igaz út a gyöngébbnek maradt. Ha hívő volnék, talán azt mondanám: egyikre az áldás volt bízva, másikra az átok. És mivel mi németek átokkal vagyunk megverve, hát az áldást a gyöngébbnek kellett hordoznia, hogy az átok győzzön.

EMMY *halkan, maga elé*. És mivel az áldás még a gyöngébb kézben is már-már diadalmaskodott, tehát a gyöngébbnek meg kellett halnia.

MELCHIOR. Hogy Sztalingrádnál beteljék az átok.

Szünet

EMMY. Nagyapó. Igazán nem tudod, hogy ki a gyilkos ?

BOLZMANN. Nem tudom.

EMMY. Kutatod ?

BOLZMANN. Késő.

EMMY. Hát amikor még nem volt késő ?

BOLZMANN. Akkor... úgy hiszem... félttem.

EMMY. Mitől ?

BOLZMANN. Mitől ?... Látjátok ezt a két kezet ? Valamikor ezek megbírkóztak a nagy kalapácsal. Ha egyszer a gyilkos e közé a két kéz közé kerülne...

Függöny

Az emberi lelkiismeretben, a tudatalatt világában van valami, ami még felszabadításra vár. S ez a felszabadítás az értelmiség, a toll, az ész, a szív feladata. A németeket kikergették mások, de a lélek sötéttségét nektek kell elűznötök. Ebben nagy szükségünk van egymásra: a világ népeinek kölcsönös megértésére.

Ilja Ehrenburg budapesti előadásából